

МІСЦЕВЕ САМОВРЯДУВАННЯ

УДК 352.08

Євгеній БОРОДІН, Інна ОНАСЕНКО
*Національна академія державного управління
при Президенті України
Дніпропетровський регіональний інститут державного управління*

РЕАЛІЗАЦІЯ ПРАВА ГРОМАДЯНИНА НА СЛУЖБУ В ОРГАНАХ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ: ВІТЧИЗНЯНИЙ ТА ЗАРУБІЖНИЙ ДОСВІД

Досліджується питання особливостей реалізації права громадянина на службу в органах місцевого самоврядування в компаративному аспекті стосовно зарубіжних країн та України. Особливо акцентується на аналізі тенденцій реформування українського законодавства в цій сфері. На основі компаративного аналізу визначається наявність вимог щодо реалізації права громадянина на службу в органах місцевого самоврядування, спільних для українського та зарубіжного законодавства, а саме: вимоги щодо наявності національного громадянства, політичних ознак, обмеження права на страйк та права займатись комерційною діяльністю. За результатами аналізу тенденцій реформування українського законодавства щодо служби в органах місцевого самоврядування робиться висновок про збереження підходу, відповідно до якого пріоритетне значення має законодавство про державну службу, незважаючи на те що нині український законодавець перебуває в пошуку оптимальної моделі служби в органах місцевого самоврядування.

Ключові слова: право на службу в органах місцевого самоврядування, публічна служба, органи місцевого самоврядування, права людини.

Yevhenii Borodin, Inna Onasenko. The realization of the citizen's right to local government service: national and foreign experience

The issue of the realization of the citizen's right to local government service in comparative perspective in relation to foreign countries and Ukraine is investigated. Particular emphasis is placed on the analysis of trends in reforming Ukrainian legislation in this area. Based on comparative analysis conclusion about the existence of the common for Ukrainian and foreign countries requirements for the realization of the citizen's right to local government service is made. These requirements are the requirement of national citizenship, political signs, restrictions on the right to strike and the right to engage in commercial activities. The analysis of trends in reforming Ukrainian legislation on local government service allowed to make conclusion about preservation of approach, according to that the priority is legislation on public service, despite the fact that the current Ukrainian legislator is in search of an optimal model of local government service.

Key words: right to local government service, public service, local government, human rights.

Одним із головних пріоритетів розвитку публічної влади в Україні визначено

© Бородін Є. І., Онасенко І. В., 2016

Public Administration and Local Government, 2016, issue 21(29)

зміцнення засад місцевого самоврядування, створення високоефективного, гармонійно функціонуючого та безперебійно діючого інституту служби в органах місцевого самоврядування. Саме тому в процесі проведення децентралізації влади та реформи місцевого самоврядування в Україні питання реформування служби в органах місцевого самоврядування набуває особливого значення, оскільки кадрове забезпечення та врегулювання всіх питань цього елементу публічної служби має відповідати завданням та цілям сучасних масштабних перетворень. Водночас реформаторські вектори процесу розвитку органів місцевого самоврядування, організації та функціонування їх виконавчих органів, взаємодії з територіальною громадою мають розглядатися в широкому контексті демократизації суспільного та державного життя, розвитку локальної демократії та як невід'ємна складова частина механізму реалізації прав людини.

Особлива роль у реалізації принципу місцевого самоврядування належить громадянам України, членам територіальної громади, за волевиявленням яких ці органи стають легітимними. При цьому в системі прав та свобод людини і громадянина важливого значення набуває право громадян брати участь в управлінні публічними справами, у тому числі право на рівний доступ до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування. Незважаючи на те що зазначене право закріплене в Конституції України, процес його реалізації ускладнюється відсутністю збалансованої концепції розвитку служби місцевого самоврядування, недостатнім рівнем взаємодії з державною службою як об'єктивної основи інституціоналізації ефективної моделі публічної служби в Україні, що, у свою чергу, пояснюється певною застарілістю законодавства, його малоефективністю з практичного погляду, невизначеністю процедури захисту цього права.

Питання служби в органах місцевого самоврядування привертає увагу багатьох науковців. Зокрема, проблеми функціонування системи служби в органах місцевого самоврядування, її відкритості, професіоналізації, адаптації до стандартів ЄС досліджували М. Баймуратов, О. Батанов, П. Біленчук, В. Борденюк, К. Ващенко, В. Кампо, В. Ковбасюк, М. Корнієнко, Н. Нижник, Ю. Оболенський, Г. Падалко, В. Цветков та ін. Загальним аспектам проблематики прав людини присвячені праці А. Колодія, В. Князева, П. Петровського, П. Рабіновича, О. Скакун, С. Шевчука. У наукових публікаціях висвітлені питання реалізації соціальних прав людини місцевим самоврядуванням (І. Дробуш), особливостей функціонування органів місцевого самоврядування в системі забезпечення прав і свобод людини і громадянина (І. Сопілко). Проте в опублікованих наукових працях не приділена увага питанню реалізації права громадянина на службу в органах місцевого самоврядування. Зазначена обставина зумовлює актуальність запропонованої авторами статті проблематики.

Метою статті є розкриття особливостей реалізації права громадянина на службу в органах місцевого самоврядування в компаративному аспекті стосовно зарубіжних країн та України. Особливо акцентується на аналізі тенденцій реформування українського законодавства в цій сфері.

У процесі розвитку інституту місцевого самоврядування в Україні на законодавчому рівні питання реалізації права на службу в органах місцевого самоврядування знайшло своє висвітлення. Громадянам України надається затверджене статтею 38 Конституції України право стати посадовою особою місцевого самоврядування та виконувати визначені законодавством повноваження щодо вирішення питань місцевого значення [6]. Зазначена конституційна норма про право громадян на службу в органах місцевого самоврядування відповідає положенням Європейської хартії місцевого самоврядування.

Звертаємо увагу на те, що в Європейській Хартії місцевого самоврядування

Local Government

підкреслюється виключна важливість права громадян на участь в управлінні державними справами, яке найбільш безпосередньо може здійснюватися саме на місцевому рівні [4]. Зазначене питання актуалізоване Додатковим протоколом до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади [2]. Відповідно до протоколу, право участі у справах місцевого органу влади означає право вживати рішучих заходів для визначення впливу на здійснення повноважень та обов'язків місцевого органу влади [2].

Беручи до уваги зарубіжний досвід реалізації права громадянина на службу в органах місцевого самоврядування, необхідно враховувати відмінність, яка існує у визначенні служби в органах місцевого самоврядування в пострадянських та більшості європейських країн зі сталим демократичним розвитком. Як зазначено в Аналітичному звіті Генерального директорату Ради Європи з питань демократії та політичних справ, головна відмінність служби в органах місцевого самоврядування у зазначених вище країнах полягає в тому, що поняття служби в органах місцевого самоврядування є набагато вузьчим. В Україні, як і в інших пострадянських країнах, відповідно до системи організації влади, служба в органах місцевого самоврядування охоплює тільки персонал апарату та виконавчих органів місцевого самоврядування і не поширюється на персонал, що працює у сфері надання послуг населенню (освіта, первинна медична допомога та ін.). Можна погодитися з авторами звіту, що зазначений підхід базується на запроваджених у СРСР підходах. Окрім того, робітники або некваліфікований персонал не належать до службовців органів місцевого самоврядування [12]. Це пояснює, чому корпус службовців органів місцевого самоврядування в Україні є набагато меншим, ніж у державах-членах ЄС.

У більшості пострадянських країн службу в органах місцевого самоврядування визначають як професійну діяльність, що її здійснюють незалежно від органів державної влади і результатів виборів. Більшість цих країн мають єдиний закон про державну службу, який застосовують і до службовців органів місцевого самоврядування, і до службовців органів державної влади. Винятками з правила є Вірменія, Азербайджан, Киргизстан, Росія та Україна. Прийняття окремого закону про службу в органах місцевого самоврядування свідчить про прагнення реалізувати нову концепцію місцевого самоврядування, закріплену в конституціях зазначених країн [12].

У західноєвропейських країнах загальноприйнятим підходом є те, що до персоналу органів місцевої влади належать не тільки службовці виконавчих органів місцевого самоврядування, але й працівники, безпосереднім працедавцем яких є орган місцевого самоврядування і які отримують заробітну плату з місцевого бюджету. Так, учителів вважають персоналом місцевого самоврядування так само, як і працівників адміністративних органів, якщо їх працедавцем є орган місцевого самоврядування [12].

Необхідно звернути увагу на певну відмінність між існуючими системами органів місцевого самоврядування західноєвропейських країн. Цікавим є питання: якою мірою системи органів місцевого самоврядування охоплюють сфери освіти та/або охорони здоров'я і оплачують їх персонал з місцевих бюджетів. Відповідно до даних аналітичного звіту Генерального директорату Ради Європи з питань демократії та політичних справ, у Швеції та Данії 80 % персоналу державного сектору наймають муніципалітети або, рідше, органи місцевого самоврядування проміжного рівня (окружні ради у Швеції, регіональні – у Данії, починаючи з 2007 р.). В інших країнах Західної Європи ці цифри значно менші. Зокрема, у Франції служба місцевого рівня становить 31 % від загальної державної служби, у Німеччині – 28 %, в Італії – 19 %, Іспанії – 24 %. У Німеччині, Іспанії та Італії до служби місцевого рівня не належить персонал регіонального рівня тому, що регіональний рівень влади

не є частиною місцевого самоврядування; регіональне врядування має інший конституційний статус (не у Франції), і велика частина державних службовців насправді зайнята або переведена до органів регіональної влади [12].

Що стосується права громадян на рівний доступ до служби в органах місцевого самоврядування, закріпленого в Загальній декларації прав людини, затвердженій Генеральною Асамблеєю ООН 10 грудня 1948 р., то в різних країнах щодо його реалізації існує низка вимог. Першою з них є наявність національного громадянства. Так, у Франції не можуть отримати статус муніципального службовця особи, що не мають французького громадянства. У Конституції ФРН зазначено, що кожен громадянин має рівний доступ до державної служби та служби в органах місцевого самоврядування відповідно до своїх здібностей та професійної кваліфікації. Але в законодавстві вказано, що претендент на це звання перш за все має бути німецьким громадянином [5].

Євроінтеграційні процеси спричинили свій вплив, який полягає в тому, що громадяни одних країн ЄС реалізують своє право на службу в органах місцевого самоврядування в інших європейських країнах. Прикладом цього є Республіка Польща. Право поляків щодо рівного доступу на державну службу та службу в органах місцевого самоврядування, закріплене в конституції, доповнене нормою про те, що громадяни ЄС також мають право займати посади в системі польської публічної служби [13].

Другою вимогою є певні обмеження щодо служби в органах місцевого самоврядування за політичними ознаками. Наприклад, згідно з Конституцією ФРН особи, що претендують на посаду чиновника, повинні надати гарантії своєї політичної благонадійності. У багатьох інших країнах державні та муніципальні службовці не мають права займатися політичною діяльністю. До третьої вимоги можна віднести обмеження права на страйк. Працівники на керівних посадах позбавлені цього права взагалі, для інших категорій службовців закони допускають можливість підтримати свої вимоги страйковою акцією, але такою, що не порушує роботи державних та муніципальних служб. Четверта вимога стосується того, що особи, які працюють на муніципальній службі, не мають права займатись комерційною діяльністю. Єдиним видом додаткової діяльності для службовця є педагогічна та наукова праця. До п'ятої вимоги можна віднести встановлення вікових бар'єрів під час прийому на посади муніципальних службовців. Так, у США претенденти на постійну муніципальну службу можуть бути не старші за 70 років. В Японії вік службовця обмежений 60 роками. У Франції віковий ценз для більшості посад становить 40 – 45 років [5].

Існують й інші вимоги. Наприклад, американським законодавством заборонено залучати на муніципальну службу осіб, що зловживають спиртними напоями. Крім того, якщо хоча б один член родини перебуває на публічній службі, ніякий інший родич не має права претендувати на місце в цій системі. У Франції на муніципальну службу не можуть бути прийняті особи, позбавлені громадянських прав, що мають судимість, яка робить неможливим зайняття посади на публічній службі, особи, що не відповідають вимогам до фізичного стану та вимогам Кодексу національної служби, тобто особи, що порушили закон про військову повинність та не мають необхідної освіти і кваліфікації (для деяких категорій службовців) [5].

Україна, як було зауважено вище, входить до таких пострадянських країн, які мають окремий закон щодо служби в органах місцевого самоврядування. Чинним законом України «Про службу в органах місцевого самоврядування» від 7 червня 2001 р. врегульовано правові, організаційні, матеріальні та соціальні умови реалізації громадянами України права на службу в органах місцевого самоврядування. Зазначимо, що його положення багато в чому дублюються з вимогами до державної

служби, закріпленими законом «Про державну службу», що був чинним до 10 грудня 2015 р. Ці тенденції повторюються і під час розробки нового законодавства. З метою реалізації Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні у квітні 2015 р. Верховна Рада України ухвалила в першому читанні законопроект № 2489 «Про службу в органах місцевого самоврядування (нова редакція)».

Порівнюючи положення діючого закону про службу в органах місцевого самоврядування та законопроекту № 2489, слід зауважити, що проект закону містить ряд інноваційних положень, спрямованих на забезпечення рівного доступу до служби в органах місцевого самоврядування виключно на основі заслуг. Уже у визначенні самого поняття «служба в органах місцевого самоврядування» в законопроекті простежується новий підхід, який планується застосовувати до організації муніципальної служби. Зокрема, у чинному законі служба в органах місцевого самоврядування розуміється як професійна, на постійній основі діяльність громадян України, які займають посади в органах місцевого самоврядування, що спрямована на реалізацію територіальною громадою свого права на місцеве самоврядування та окремих повноважень органів виконавчої влади, наданих законом [10].

На нашу думку, у законопроекті № 2489 визначення поняття «служба в органах місцевого самоврядування» базується на існуючому в чинному законодавстві. Проте водночас акцентується саме на політичній неупередженості службовців. Ідеться про те, що служба в органах місцевого самоврядування визначається як публічна, професійна, політично неупереджена діяльність службовців місцевого самоврядування, що спрямована на реалізацію територіальними громадами свого права на місцеве самоврядування та окремих повноважень органів виконавчої влади, передбачених законом [11].

Окремо зауважимо, що в проекті нового закону «Про службу в органах місцевого самоврядування» вводиться низка термінів, які раніше не були законодавчо визначеними. Так, замість терміна «посадова особа місцевого самоврядування» запроваджується поняття «службовець місцевого самоврядування» [11]. Посадову особу місцевого самоврядування чинне законодавство розуміє як особу, що працює в органах місцевого самоврядування, має відповідні посадові повноваження щодо виконання організаційно-розпорядчих та консультативно-дорадчих функцій і отримує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету [10]. Під це визначення, як було зауважено вище, не підпадають технічні працівники та обслуговуючий персонал органів місцевого самоврядування.

У законопроекті розширюється визначення функцій, які має виконувати службовець місцевого самоврядування, а саме: «службовець місцевого самоврядування – громадянин України, який займає посаду служби в органі місцевого самоврядування, одержує заробітну плату за рахунок місцевого бюджету та здійснює встановлені для цієї посади повноваження щодо:

- підготовки проектів актів органів місцевого самоврядування та службовців місцевого самоврядування, організації виконання таких актів, контролю за їх виконанням;

- надання адміністративних послуг;

- управління комунальним майном, об'єктами спільної власності територіальних громад сіл, селищ, міст;

- здійснення інших функцій місцевого самоврядування, визначених законом» [11].

Таким чином, уже в самому визначенні поняття передбачене більш конкретизоване врегулювання статусу та повноважень службовця органу місцевого самоврядування.

Поняття «право на службу в органах місцевого самоврядування» в обох

документах розглядається в контексті умов його реалізації, вступу на службу в органах місцевого самоврядування, вимог щодо вступу та до професійної компетентності службовців. У діючому законі передбачено, що право на службу в органах місцевого самоврядування мають громадяни України незалежно від раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, терміну проживання на відповідній території [10]. Тобто в цьому положенні ми бачимо вимоги щодо реалізації такого права, як і в більшості зарубіжних країн, за наявності національного громадянства. У новому проекті закону цього немає.

У законопроекті № 2489 право на службу в органах місцевого самоврядування конкретизується нормами про введення вікового цензу та диференціацію необхідних освітньо-професійних ступенів для посад різних категорій. Зокрема, відповідно до законопроекту таке право мають громадяни України, яким виповнилося 18 років і які вільно володіють державною мовою. Що стосується освітньо-професійного ступеня, то для претендентів на посади службовців місцевого самоврядування категорій «А» (керівники сільських, селищних, міських, обласних, районних рад, секретарі цих місцевих посад, керівники постійних комісій з питань бюджету обласних, міських рад і сільські, селищні і міські голови) і «Б» (керівники управлінь, відділів та інших виконавчих органів місцевих рад) необхідна вища освіта на рівні магістра. Для займання посади категорії «В» (інші посади служби в органах місцевого самоврядування, не віднесені до категорій «А» і «Б») достатньо освітньо-професійного ступеня бакалавра, молодшого бакалавра [11]. Зауважимо, що вищенаведена запропонована нова класифікація посад служби в органах місцевого самоврядування відтворює класифікацію посад державних службовців, передбачену в новому законі «Про державну службу», прийнятому 10 грудня 2015 р. Таким чином, можна твердити про збереження підходу, відповідно до якого пріоритетне значення має законодавство про державну службу.

В обох документах визначені певні вимоги щодо прийняття та проходження служби в органах місцевого самоврядування. Так, відповідно до норм діючого закону на службу в органи місцевого самоврядування не можуть бути прийняті такі особи: визнані судом недієздатними; що мають судимість за вчинення умисного злочину, якщо ця судимість не погашена або не знята в установленому законом порядку; які за рішенням суду позбавлені права займати посади в органах державної влади та їх апараті або в органах місцевого самоврядування протягом установленого строку; які в разі прийняття на службу в органи місцевого самоврядування будуть безпосередньо підпорядковані близьким особам [10].

У законопроекті на відміну від діючого Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» перелік вимог щодо прийняття та проходження служби в органах місцевого самоврядування розширився за рахунок запровадження таких норм, як неможливість займати посаду в органах місцевого самоврядування у випадку досягнення 65-річного віку (крім службовців місцевого самоврядування, які обираються на відповідні посади), а також наявність громадянства іншої держави. До проекту закону не увійшло діюче положення про обмеження щодо прийняття на службу в органи місцевого самоврядування за умови безпосереднього підпорядкування близьким особам [11]. Підкреслимо, що вимоги щодо реалізації права на службу в органах місцевого самоврядування в Україні, які містяться як у чинному законі, так і в запропонованому проекті, багато в чому перегукуються з існуючою практикою таких вимог у зарубіжних країнах.

Інноваційною в законопроекті № 2489 є норма щодо недопущення будь-яких форм дискримінації під час реалізації громадянами права на службу в органах місцевого самоврядування [11]. Зазначене положення є імплементацією

Local Government

міжнародних документів про права людини. У діючому законі згадана норма відсутня.

Щодо вимог до професійної компетентності в діючому законі визначені загальні професійні вимоги до призначення на службу в органах місцевого самоврядування, а саме: відповідна освіта і професійна підготовка, володіння державною мовою та регіональними мовами в обсягах, достатніх для виконання службових обов'язків [10]. У проекті закону визначено, що особа, яка претендує на зайняття адміністративної посади в органах місцевого самоврядування, повинна відповідати вимогам, що висуваються до професійної компетентності, які затверджуються центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування та реалізує державну політику у сфері державної служби, за погодженням із всеукраїнськими асоціаціями органів місцевого самоврядування [11]. Це означає, що на сучасному етапі проходження документа розробники відмовилися від конкретизації будь-яких вимог до професійної компетентності службовців, тобто питання перенесено до підзаконних актів.

Одночасно процес оновлення українського законодавства щодо служби в органах місцевого самоврядування не позбавлений суперечностей. Так, у висновку Головного науково-експертного управління, що наданий до проекту Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (нова редакція), зазначено, що незважаючи на певну прогресивність документа та наявність у ньому принципових новел, багато норм законопроекту є спірними та недосконалими, у тому числі й ті, що стосуються реалізації права громадян на службу в органах місцевого самоврядування. Зокрема, зауваження фахівців викликає норма про заборону на членство в партіях для адміністративних посад місцевого самоврядування, що обмежує право громадян на свободу об'єднання в політичні партії та громадські організації, яке гарантується і Конституцією України, і міжнародними документами. Також виникло багато питань щодо нової класифікації посад службовців місцевого самоврядування. Зауваження Головного наукового-експертного управління стосуються і неконкретизованих норм щодо професійної компетентності [1].

Всеукраїнська Асоціація органів місцевого самоврядування «Асоціація міст України» також зробила зауваження щодо вищепроаналізованого проекту профільного закону, які стосуються низки повноважень центрального органу виконавчої влади, який забезпечує формування та реалізацію державної політики у сфері державної служби, з надання методичних рекомендацій органам місцевого самоврядування та оприлюднення на сайті центральних органів виконавчої влади існуючих вакансій на місцях. Також Асоціація міст України справедливо звертає увагу на дублювання ст. 12 проекту закону положень Закону України «Про запобігання корупції» та на обтяженість проекту зайвою деталізацією питань документообігу тощо [9]. Ураховуючи той факт, що з квітня 2015 р. законопроект № 2489 «Про службу в органах місцевого самоврядування» перебуває на доопрацюванні, можна сподіватися на відповідну реакцію розробників на ці та інші зауваження.

Отже, підсумовуючи аналіз особливостей зарубіжного та вітчизняного досвіду реалізації права на службу в органах місцевого самоврядування, можна побачити основну відмінність, яка полягає в самому розумінні поняття «служба в органах місцевого самоврядування». У західноєвропейських країнах, на відміну від України, до муніципальних службовців відносять, крім працівників апарату органів місцевого самоврядування та їх виконавчих органів, персонал, що працює у сфері надання послуг населенню. Що стосується доступу до муніципальної служби, то існуючі вимоги щодо наявності національного громадянства, політичних ознак, обмеження права на страйк та права займатись комерційною діяльністю є спільними для зарубіжного та вітчизняного законодавства. При цьому зауважимо, що нині

український законодавець перебуває в пошуку оптимальної моделі служби місцевого самоврядування з елементами впровадження зарубіжного досвіду.

Можна зазначити, що сучасне впровадження демократичних принципів в Україні супроводжується зміною парадигми функціонування інститутів публічної влади, яка характеризується не тільки переорієнтацією державно-суспільних відносин, а й процесом реформування інституту служби в органах місцевого самоврядування. У рамках Концепції реформування місцевого самоврядування та територіальної організації влади в Україні питання реалізації права громадянина на службу в органах місцевого самоврядування знайшло своє відображення в українському законодавстві. Нині відбувається процес запровадження інновацій у зазначене питання.

Необхідно зауважити, що незважаючи на певні досягнення в реформуванні системи місцевого самоврядування, у тому числі служби в органах місцевого самоврядування, в Україні останні два роки цей процес відбувається з великими труднощами як об'єктивного, так і суб'єктивного характеру. Зокрема, процес творення законодавства про службу в органах місцевого самоврядування на практиці залишається похідним від законодавства про державну службу. Процес доопрацювання проекту закону «Про службу в органах місцевого самоврядування» після прийняття його в першому читанні затягнувся вже майже на рік.

На нашу думку, в основі вітчизняної моделі служби в органах місцевого самоврядування на законодавчому рівні мають бути закріплені реальні механізми стимулювання активності громадян щодо участі у прийнятті рішень з усіх питань життя територіальних громад на місцях, забезпечення їх реальної причетності до процесу прийняття й реалізації цих рішень, у тому числі й шляхом створення умов для реалізації та захисту права на службу в органах місцевого самоврядування. Незважаючи на близькість за своїми характеристиками таких інститутів, як служба в органах місцевого самоврядування та державна служба, вони відрізняються за змістовним наповненням низки елементів. Зазначена обставина вимагає розмежування на законодавчому рівні повноважень та правового статусу державних та муніципальних службовців, ліквідації існуючих прогалів у законодавстві щодо муніципальної кадрової політики, закріплення реальних механізмів захисту конституційного права на службу в органах місцевого самоврядування тощо.

Список використаних джерел / List of references

1. **Висновок** Головного науково-експертного управління до проекту Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» (нова редакція) (реєстр. № 2489 від 30 берез. 2015 р.). – Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54569 [Vysnovok Holovnoho naukovo-ekspertnoho upravlinnia do proektu Zakonu Ukrainy «Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovriadvannia» (nova redaktsiia) (reistr. № 2489 vid 30 berez. 2015 r.). – Rezhym dostupu : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54569].

2. **Додатковий** протокол до Європейської хартії місцевого самоврядування про право участі у справах місцевого органу влади № 994_996 від 16 листоп. 2009 р. – Режим доступу : zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_946 [Dodatkovyi protokol do Yevropeiskoi khartii mistsevoho samovriadvannia pro pravo uchasti u spravakh mistsevoho orhanu vlady № 994_996 vid 16 lystop. 2009 r. – Rezhym dostupu : zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_946].

3. **Дробуш І.** Реалізація соціальних прав місцевим самоврядуванням як один із пріоритетних напрямів розвитку України як соціальної держави / Дробуш І. // Порівняльно-аналітичне право. – 2013. – № 3. – Режим доступу : www.pap.in.ua/3-2_2013/2/Drobush%20I.V..pdf [Drobush I. Realizatsiia sotsialnykh prav mistsevym samovriadvanniam yak odyn iz priorytetnykh napriamiv rozvytku Ukrainy yak sotsialnoi derzhavy / Drobush I. // Porivnialno-analitchne pravo. – 2013. – № 3. – Rezhym dostupu : www.pap.in.ua/3-2_2013/2/Drobush%20I.V..pdf].

4. **Європейська** Хартія місцевого самоврядування від 15 жовт. 1985 р. – Режим доступу

Local Government

: zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_036 [Yevropeiska Khartiia mistsevoho samovriaduvannia vid 15 zhovt. 1985 r. – Rezhym dostupu : zakon5.rada.gov.ua/laws/show/994_036].

5. **Кабашов С.** Местное самоуправление и муниципальная служба в системе властных отношений : монография / С. Кабашов, И. Гимаев, С. Лаврентьев. – М. : ФЛИНТА, 2011. – 286 с. [Kabashov S. Mestnoe samoupravlenie i munitsipalnaya sluzhba v sisteme vlastnykh otnosheniy : monografiya / S. Kabashov, I. Gimaev, S. Lavrentev. – М. : FLINTA, 2011. – 286 s.].

6. **Конституція** України: прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 черв. 1996 р. – К. : Преса України, 1997. – 80 с. [Konstytutsiia Ukrainy: pryiniata na piatii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainy 28 cherv. 1996 r. – К. : Presa Ukrainy, 1997. – 80 s.].

7. **Місцеве** самоврядування в Україні: сучасний стан та основні напрями модернізації : наук. доп. / [редкол. : Ю. В. Ковбасюк та ін.] ; за заг. ред. Ю. В. Ковбасюка. – К. : НАДУ, 2014. – 128 с. [Mistseve samovriaduvannia v Ukraini: suchasnyi stan ta osnovni napriamy modernizatsii : nauk. dop. / [redkol. : Yu. V. Kovbasiuk ta in.] ; za zah. red. Yu. V. Kovbasiuka. – К. : NADU, 2014. – 128 s.].

8. **Сопілко І.** Органи місцевого самоврядування в системі забезпечення прав і свобод людини і громадянина / Сопілко І. // Юрид. вісн. – 2010. – № 3. – С. 91 – 95 [Sopilko I. Orhany mistsevoho samovriaduvannia v systemi zabezpechennia prav i svobod liudyny i hromadianyna / Sopilko I. // Yuryd. visn. – 2010. – № 3. – S. 91 – 95].

9. **Про проект** Закону України «Про службу в органах місцевого самоврядування» : висновок Всеукраїнської асоціації органів місцевого самоврядування «Асоціації міст України» від 20 квіт. 2015 р. № 5-161. – Режим доступу : auc.org.ua/sites/default/files/vysn_pro_sl_v_oms_do_komitety.pdf [Pro proekt Zakonu Ukrainy «Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia» : vysnovok Vseukrainskoi asotsiatsii orhaniv mistsevoho samovriaduvannia «Asotsiatsii mist Ukrainy» vid 20 kvit. 2015 r. № 5-161. – Rezhym dostupu : auc.org.ua/sites/default/files/vysn_pro_sl_v_oms_do_komitety.pdf].

10. **Про службу** в органах місцевого самоврядування : Закон України від 7 черв. 2001 р. № 2493-III. – Режим доступу : zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2493-14 [Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia : Zakon Ukrainy vid 7 cherv. 2001 r. № 2493-III. – Rezhym dostupu : zakon0.rada.gov.ua/laws/show/2493-14].

11. **Про службу** в органах місцевого самоврядування : проект Закону України від 30 берез. 2015 р. № 2489. – Режим доступу : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54569 [Pro sluzhbu v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia : proekt Zakonu Ukrainy vid 30 berez. 2015 r. № 2489. – Rezhym dostupu : w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=54569].

12. **Рекомендації** стосовно служби в органах місцевого самоврядування в Україні : аналітичний звіт Генерального директорату Ради Європи з питань демократії та політичних справ. – Режим доступу : old.csi.org.ua/?p=2374 [Rekomendatsii stosovno sluzhby v orhanakh mistsevoho samovriaduvannia v Ukraini : analitychnyi zvit Heneralnoho dyrektoratu Rady Yevropy z pytan demokratii ta politychnykh sprav. – Rezhym dostupu : old.csi.org.ua/?p=2374].

13. **Open** and competitive recruitment in the Polish civil service as an aspect of respect and protection of human rights : UN report on the public service as an essential component of good governance in the promotion and protection of human rights – Polish contribution, from www.ohchr.org/Documents/Issues/Development/GoodGovernance/Corruption/POLAND.pdf.

Надійшла до редколегії 23.05.16